

ISBN 2081-0008
e-ISBN 2449-9714

STUDIA | SOCIAL Społeczne | Studies

Wydawca: Wyższa Szkoła Menedżerska w Warszawie
Adres Redakcji i Wydawcy: Wyższa Szkoła Menedżerska w Warszawie
ul. Kawęczynska 36, 03-772 Warszawa, wsm.warszawa.pl

Redaktor Naczelny / Editor-in-Chief:
prof. dr hab. Jarosław Kostrubiec

**Redaktorzy tematyczni
/ Section Editors:**
prof. dr hab. Maria Szyszkowska,
prof. dr hab. Ewa Nowacka
dr Maria Staworzyńska-Grządziel
prof. dr hab. Kazimierz Piasecki
dr hab. Zbigniew Dworzecki
dr hab. Anita Frankowiak

**Redaktor statystyczny
/ Statistical Editor:**
prof. dr hab. Teresa Słaby

Sekretarze działów / Section Secretaries:
mgr Dorota Charkiewicz
dr Artur Czech
dr Maria Staworzyńska-Grządziel

Redaktorzy językowi / Language Editors:
język polski / *Polish*: Aleksandra Chyc,
Stanisław Konarski
język angielski / *English*: Aleksandra Chyc

**Redaktor wydawniczy
/ Publishing Editor:**
dr Aleksandra Chyc

Redaktor techniczny / Technical Editor:
Krzysztof Gawrychowski

**Grafiki oraz zdjęcia zgodne z /
All images in accordance with:**

© Copyright by Wyższa Szkoła Menedżerska
w Warszawie (Warsaw Management University)

Żaden fragment tej publikacji nie może być
reprodukowany, umieszczony w systemach
przechowywania informacji lub przekazywany
w jakiegokolwiek formie – elektronicznej,
mechanicznej, fotokopii czy innych reprodukcji –
bez zgody posiadacza praw autorskich.

All rights reserved by Warsaw Management

*University. No part of this publication may be
reproduced, stored in a retrieval system, transmitted
in any form or by any means, electronic,
mechanical, photocopying, recording or otherwise,
without the prior written permission of the
publisher.*

Wszystkie nadsyłane artykuły naukowe
są recenzowane. Procedura recenzowania
artykułów, zaporą ghostwriting oraz zasady
przygotowywania tekstów i instrukcje dla
autorów znajdują się na stronie internetowej
czasopisma

*All articles are peer reviewed. The procedure for
reviewing articles, and the Guide for Authors can
be found on the website of the journal*

Wersja pierwotna (referencyjna) czasopisma to
wersja drukowana /

*The original (reference) version of the journal
is printed.*

Drukowane w Polsce / *Printed in Poland*
Nakład / *Circulation*: 50

„STUDIA SPOŁECZNE” – KWARTALNIK Z ZAKRESU NAUK SPOŁECZNYCH, ZAWIERAJĄ RECENZOWANE ARTYKUŁY
ODZWIERCIEDLAJĄCE PROCESY SPOŁECZNE, GOSPODARCZE I POLITYCZNE, ZACHODZĄCE W POLSCE, W EUROPIE I NA ŚWIECIE

“SOCIAL STUDIES” – QUARTERLY SCIENTIFIC MAGAZINE PUBLISHING ARTICLES ON SOCIAL, ECONOMIC, AND POLITICAL
PROCESSES IN POLAND, EUROPE AND THE WHOLE WORLD

Rada Naukowa działu: Pedagogika, Psychologia, Nauki socjologiczne

Editorial Board of section: *Pedagogics, Psychology, Sociology*

Przewodniczący / *Chairman:*

prof. dr hab. Henryk Stańczyk /WSM/ (Polska / Poland)

Członkowie / *Members:*

prof. PhDr. Viera Bacova, PhD., DrSc. (Słowacja / Slovakia),

prof. dr hab. inż. Ján Bajtoš /WSM/ (Słowacja / Slovakia),

prof. dr hab. Valery Bebyk /University of Ukraine/ (Ukraine / Ukraina),

prof. dr hab. Ewgenii Bobosow (Białoruś / Belarus),

prof. dr hab. Stanisław Dawidziuk /WSM/ (Polska / Poland),

prof. PhDr. Rudolf Dupkala, CSc. (Słowacja / Slovakia),

prof. Dan Durning, PhD (USA),

senior lecturer Natalia Gajdamaschko, PhD (Kanada / Canada),

prof. dr Otar Gerzmava /Georgia Grigol Robakidze University/ (Gruzja / Georgia),

prof. dr hab. Ding Gianwey (Chiny / China),

prof. Devin Fore, PhD. /Princeton University USA/ (USA),

prof. dr hab. Marek Furmanek /UZ/ (Polska / Poland),

prof. dr hab. Wojciech Hübner /Vistula/ (Polska / Poland),

prof. dr hab. Bohdan Jałowicki /UW/ (Polska / Poland),

prof. dr hab. Jerzy Kunikowski /UPH/ (Polska / Poland),

prof. MUDr. Vladimír Krčmery, PhD, DrSc., dr h.c. Mult. (Słowacja / Slovakia),

prof. dr Otwin Marenin (USA),

prof. dr hab. Kaz Mazurek (Kanada / Kanada),

prof. dr hab. John McGraw (Kanada / Canada),

prof. dr hab. Nella Nyczkało (Ukraina / Ukraine),

prof. dr hab. Stefan Opara /INP/ (Polska / Poland),

prof. dr hab. Karol Poznański /APS/ (Polska / Poland),

prof. dr hab. Józef Pólturzycki /UW/ (Polska / Poland),

prof. dr hab. Zdzisław Sirojć /WSM/ (Polska / Poland),

prof. dr hab. Zbigniew Starowicz /UW/ (Polska / Poland),

prof. dr hab. Franciszek Szlosek /APS/ (Polska / Poland),

prof. dr hab. Władysław Szymański /SAN/ (Polska / Poland).

Rada Naukowa działu Nauki Prawne, Nauki o Polityce i Administracji, Nauki o Bezpieczeństwie

Editorial Board Section: *Legal Science, About Politics and Administration Science, About Security Science*

Przewodniczący / *Chairman:*

prof. dr hab. Janusz Trzciński (Wyższa Szkoła Menedżerska, Polska / Poland)

Członkowie / *Members:*

prof. dr hab. Cezary Banasiński (Uniwersytet Warszawski, Polska / Poland),

prof. zw. dr hab. Alexander J. Belohlavek (Masaryk University, Czechy /Czech Republic),

prof. dr hab. Ewgenii Bobosow (Białoruś / Belarus),

prof. dr Otar Gerzmava (Grigol Robakidze University, Gruzja / Georgia),

prof. dr Donata Maria Assunta Gottardi (Universita di Verona, Włochy/ Italy),

prof. dr Miomira Kostić (University of Niš, Serbia),

prof. dr hab. John McGraw (Kanada / Canada),

prof. dr hab. Jan Olszewski (Uniwersytet Rzeszowski, Polska / Poland),

prof. dr hab. dr h.c. Hans Joachim Schneider (University of Munster, Niemcy / Germany),

prof. dr hab. Maria Szyszukowska (Wyższa Szkoła Menedżerska, Polska / Poland),

prof. zw. dr hab. Anna Właszek-Pyziół (Uniwersytet Jagielloński, Polska / Poland),

prof. dr hab. Minoru Yokoyama (Japonia / Japan).

Rada Naukowa działu Nauki o Zarządzaniu Jakości, Ekonomia i Finanse

Editorial Board of Section: *Management and Quality Sciences, Economics and Finance*

Przewodniczący / *Chairman:*

prof. dr hab. Stanisław Dawidziuk Dr h.c. (WSM) (Polska / Poland)

Członkowie / *Members:*

prof. dr hab. Jerzy Bogdanienko, Uniwersytet Warszawski (Polska/Poland),

prof. dr hab. Marek Garbicz, Szkoła Główna Handlowa, Wyższa Szkoła Menedżerska w Warszawie (Polska/Poland),

prof. dr hab. Lech Jaczynowski, Wyższa Szkoła Menedżerska w Warszawie (Polska/Poland),

prof. dr hab. Stanisław Marciniak, Politechnika Warszawska (Polska/ Poland),

prof. dr hab. Marek Jacek Stankiewicz, Wyższa Szkoła Bankowa w Toruniu (Polska/Poland),

prof. dr hab. Marian Strużycki, Szkoła Główna Handlowa prof. em., (Polska/ Poland),

prof. dr hab. Andrzej Jasiński, Uniwersytet Warszawski (Polska/Poland),

dr Paweł Dąbrowski WSM (Polska/Poland),

prof. dr. Jörg Freiling, University of Bremen (Niemcy/ Germany),

prof. dr. Sibylle Heilbrunn, School of Social Sciences and Humanities, Kinneret Academic College (Izrael/Israel),

prof. Bezdudnaya Anna Geroldovna, Ph.D., Saint-Petersburg State University of Economics (Federacja Rosyjska/Russian Federation),

prof. zw. dr hab. inż. Waldemar Karwowski dr h.c. mult., University of Central Florida, Orlando, (USA),

prof. Liviu Marian, Petru Maior University Tirgu Mures (Rumunia/ Romania),

Ph.D. Oleksii Polegkyi, University of Alberta (Kanada/ Canada),

Dr. Carole E. Scott, Richards College of Business, University of West Georgia (USA),

Ph.D. Pradeep Kumar Singh, Jaypee University of Information Technology, HP, (Indie/India),

Assoc. Prof. Ph.D. Vijender Kumar Solanki, CMR Institute of Technology (Autonomous) (Indie/India),

prof. JUDr. Zdeněk Souček, DrSc., Moravian Business College, (Czechy/ Czech Republic),

prof. Mile Terziowski, Ph.D. (Melb), MBA, ME(Hons) GAICD, FAIM, Swinburne Business School, (Australia).

SPIS TREŚCI / CONTENTS

Henryk Stańczyk	Starcie gigantów 1941-1945/ Clash of giants 1941-1945	7
Zdzisław Sirojć	Powstanie, rozwój i kryzys amerykańskich metropolii /Rise, development and crisis American metropolises	35
Aleksandra Chyc	Rada Europy i bezpieczeństwo kulturowe/ The Council of Europe and cultural security	51
Prosandeeva Lyudmila Evgenievna	Психологічні особливості родинної обрядовості Українців/Psychological features family rituals of Ukrainians	67
Iryna Melnyk	Цифрова трансформація освітнього процесу в умовах пандемії/Digital transformation of the educational process in the conditions of a pandemic	75
Marcin Konarski	Edukacja prawnicza Karola Marksa/ Legal education of Karl Marx	83

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ / *DIGITAL TRANSFORMATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE CONDITIONS OF A PANDEMIC*

ABSTRACT

The main processes of digital transformation of education in a pandemic was described: creation of strategy of digital transformation of educational institution, digitalization of educational processes, development of digital educational environment, level of formation of digital competence of teacher and student. The use of formative assessment tools was considered. The use of the method of positive-oriented research Appreciative Inquiry (AI) as a tool of formative assessment was investigated.

KEYWORDS:

digital transformation, distance learning, LMS Moodle, method of positive-oriented research Appreciative Inquiry (AI).

Актуальність проблеми. Цифрова трансформація сьогодення розглядається з точки зору фундаментальних змін в організаційній структурі організацій, підприємств, компаній, державних та приватних установ шляхом інтеграції традиційних процесів з цифровими технологіями, яке веде до перетворення та удосконалення діяльності організацій на основі всебічного використання цифрових технологій. Цифрова трансформація освіти тісно пов'язана з фундаментальними змінами в суспільстві. Цифрову трансформацію освіти спричиняють такі фактори, як нові соціально-економічні умови, вплив цифрових технологій на розвиток суспільства, нові вимоги до компетентностей фахівців й постійне виникнення нових професій.

Результати дослідження. Цифровізація освіти тісно пов'язана з проблемами отриманих знань в сучасних умовах пандемії коронавірусу, коли навчальні заклади перейшли на онлайн-навчання. Для цифрової трансформації освіти необхідно внести зміни в такі основні процеси: розробити стратегію цифрової трансформації закладу освіти, здійснити цифровізацію освітніх процесів, розробити цифрове освітнє середовище й навчити використовувати це середовище всіх учасників освітнього процесу в залежності від задач: викладача, студента, методиста, керівника, адміністратора системи. В умовах цифрової трансформації навчання необхідним є опанування нових цифрових інструментів, опанування нових засобів навчання, зміна власної мотивації до електронного навчання як зі сторони того хто навчає, так і сторони того хто отримує знання. Рівень сформованості цифрової компетентності викладача й рівень цифрової компетентності студента – дві основні складові цифрової трансформації навчального закладу.

В таких умовах контроль рівня компетентностей, за традиційною системою навчання не повною мірою виконує свої основні функції. Існуюча практика оцінювання навчальних досягнень усереднює студентів, містить істотний елемент випадку, не заохочує до систематичної навчальної діяльності. Тому особливої актуальності набуває проблема розробки та впровадження нових форм і видів контролю навчальної діяльності студентів та заохочення студентів до нестандартних форм отримання знань. Можливості інформаційно-комунікативних технологій як інструмента діяльності людини і принципово нового засобу навчання призводить до появи нових методів, засобів, організаційних форм подачі знань та інтенсивнішому їх впровадженню у навчальний процес.

В умовах пандемії під час дистанційного навчання відбувається перехід на використання інших інструментів для оцінювання студентів, використання тестів, використання тестування з питаннями закритої форми замість співбесіди, тощо. Результати навчальних досягнень студентів в період карантину оцінюються в змішаному форматі: в синхронному форматі під час онлайн-

зустрічей в поєднанні з асинхронним форматом виконання завдань студентом згодом та завантаження для перевірки в електронні навчальні курси для оцінювання робіт. Час, який витрачає педагог на оцінювання при дистанційному навчанні збільшується. Розширюються компетентності, якими повинні володіти викладачі для ефективної організації дистанційного навчання та здійснення оцінювання студентів: комунікація, цифрова грамотність, організація командної роботи, тайм-менеджмент, інноваційність, здатність до самовдосконалення. В ході організації дистанційного навчання використовуються різнопланові інструменти: тести з питаннями закритого типу та відкритого типу, онлайн-зустрічі, форуми (в тому числі форум в LMS Moodle), чати (в тому числі Чат в LMS Moodle), робота зі спільними документами, презентаціями, таблицями, електронна пошта, різнопланові ресурси системи LMS Moodle (завдання, глосарій, семінар), Wiki-ресурси, карти знань, інструменти гейміфікації (LearningApps).

В умовах дистанційного навчання розширились можливості використання інструментів формуального оцінювання: рубрикатори, запитання, які спрямовують навчання, рефлексія, опитувальники із зворотнім зв'язком, портфоліо студента. Такий підхід дає можливості нові можливості студентам: а саме аналізуючи роботи інших, студенти можуть виявити типові помилки, яких варто уникати, роботи однокласників можуть надати студентам ідеї щодо шляхів покращення якості власних робіт, оцінювання робіт інших студентів за наданими критеріями дає можливість краще усвідомлювати навчальний матеріал. Всі ці показники мотивують до спільної роботи студентів, що є дуже важливим фактором в умовах дистанційної роботи для формування навичок мислення високого рівня.

В умовах пандемії значна увага приділяється питанням організації роботи студентів та опису критеріїв оцінювання. Ця робота вимагає значної кількості часу викладача та тривалий підбір цифрових інструментів. В процесі реалізації формуального оцінювання студенти вчаться оцінювати один одного та з'являється ризик недотримання студентами встановлених термінів виконання етапів взаємооцінювання.

Цікавим аспектом в умовах дистанційного навчання стало виконання практичних завдань студентами, які пов'язані з дослідженням найактуальніших питань їх сьогодення, впливу COVID-19 на формування їх індивідуальної траєкторії. Як приклад представимо одну з робіт студентки II курсу спеціальності «Менеджмент» Київського університету імені Бориса Грінченка, в якій вона досліджувала процес впливу COVID-19 на її життя (Рис. 1). Результатом дослідження як змінилось життя студента під час карантину стала графічна робота, виконана за допомогою сучасних цифрових інструментів

статичної інфографіки. використовуючи онлайн-сервіси Easel.ly, Piktochart, інтелектуальні інформаційні ресурси у вигляді ментальної карти (карти розуму) MindMeister, Mindomo, MindMup, Bubbl.us тощо. В дослідженні особливу увагу було приділено питанням: які етапи було пройдено для формування своїх життєвих цінностей під час пандемії, як змінився робочий час студента, які skills у відсотковому відношенню сформувались у нових умовах, які нові interest з'явилися й для чого були використані. Виконання таких актуальних, дослідницьких творчих робіт сприяло процесам мотивації студентства до оволодіння новими цифровими інструментами для демонстрації представлених результатів, стимулювало кожного студента до створення власного сайту - портфоліо студента з власними доробками, дослідженнями та результативними роботами, стимулювала активне засвоєння навчального матеріалу студентами.

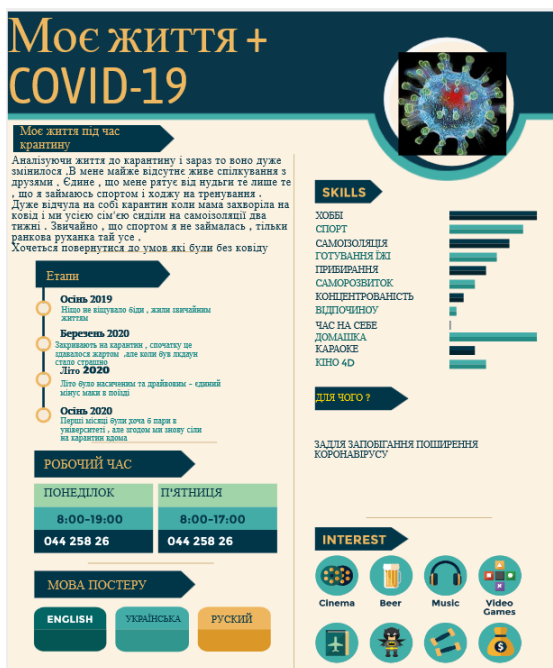

Рис.1. Дослідження студента на тему «Як вплинув карантин на особисте життя...» з використанням інструментів інфографіки

При організації процесу дистанційної роботи й отримання позитивних результатів в початковому процесі особливу увагу необхідно приділити студентам, які вперше переступили поріг Вищого навчального закладу в умовах пандемії й не знайомі з основними принципами отримання знань в університеті. В Київському університеті Бориса Грінченка першою вивчається дисципліна «Університетські студії», яка складається з трьох блоків: «Я-студент», «Лідерствослужіння»,

«Вступ до спеціальності», вивчення якої допомагає першокурснику адаптуватися до нових умов й зрозуміти основні принципи навчання у Вищій школі. В перший місяць навчання першокурсник активно знайомиться з усіма процесами університетської спільноти саме через дисципліну «Університетські студії», що надає можливості студенту висловити свої думки, враження, отримати нові знання про майбутню спеціальність та об'єднати студентів в академічну групу з своїми поглядами, спостереженнями та уподобаннями.

Під час проведення таких перших занять-знайомств широко використовується метод позитивно-орієнтованого дослідження Appreciative Inquiry (AI) [1]. Спільна робота в групі студентів розпочинається з правильного формування питань, які називаються генеративними запитаннями. Як ти це бачиш? Як нам зробити це разом найкраще? Можливо, якщо б ми..... Спільне обговорення таких питань стимулює креативність та інноваційних підхід у подальшому отриманні нових знань, поглиблює зв'язки та покращує стосунки як між студентом та викладачем, так й між студентами в групі. Як результат такої спільної роботи з'являються нові способи вирішення складних проблем та переконливі образи для колективних ідей. В студентській групі виникає довіра один до одного, позитивна енергетика й спільнота студентів рухається далі в напрямку взаємодовіри та взаєморозуміння.

На прикладі роботи зі студентами 1 курсу спеціальності «Комп'ютерні науки» Київського університету імені Бориса Грінченка розглянемо основні етапи (4D) [2] циклу методу позитивного дослідження та результат роботи над темою «Яким Ви бачите своє майбутнє в сфері ІТ-технологій» або «Портрет ІТ-фахівця ХХІ сторіччя».

Перша фаза дослідження (Discovery) (the best of what is) – відкриття (виявлення), під час якої студенти досліджують історичне минуле ІТ - галузі й знаходять фундаментальні знання, які корисні для формування їх майбутнього. Під час проведення дослідження з'являється бачення майбутнього, студенти фокусують своє бачення й знаходять основні принципи, які далі використовують в своїх дослідженнях. На другому етапі циклу (Dream) (what could be) – фаза мрій студенти досліджують питання: Як має бути? Уявляють себе через три роки...моделюють, які ситуації є бажаними, як виглядає їх оточення та переходять до третього етапу дослідження (Design) (what should be) – проектуванню. На цьому етапі відбувається трансформація бачення майбутнього у свідомості першокурсників.

Четвертий заключний етап дослідження (Destiny) (what will be) – так буде – це етап розроблення плану дій для того, щоб втілити все задумане в реальні дії. Спільне проходження всіх чотирьох етапів циклу методу позитивного дослід-

ження (4D: Discovery, Dream, Design, Destiny) сприяє зближенню студентів в умовах онлайн-навчання. Результатом дослідження стали роботи, виконані за допомогою сервісів для візуалізації даних - інфографіки, деякі приклади з яких представлені нижче.

Використання методу позитивного дослідження Appreciative Inquiry (AI) при роботі зі студентами першого курсу, які тільки починають свій шлях в університетській спільноті базується на основних принципах: конструктивізмі (створення соціальної реальності – потрібно завжди бути відкритим до нових знань), передбаченні (потрібно рухатись у напрямку думок, бачити та чути очікувані результати), позитивності (є багато способів відкритого спілкування, які надають безмежні можливості в розумінні людини, предмета, явища, ситуації).

Висновки: Цифрова трансформація освітнього процесу в умовах пандемії - це фундаментальні зміни, тісно пов'язані з використанням різноманітних інноваційних методів в умовах дистанційного навчання, впровадження сучасних цифрових інструментів, залучення різних форм формувального оцінювання занять. Всі ці аспекти тісно пов'язані між собою та стимулюють студента прийняти основну думку: навчання – це можливість, яку потрібно підтримати, як кажуть самі студенти «обняти».

Рис.2 Роботи студентів 1 курсу спеціальності «Комп’ютерні науки» Київського університету імені Бориса Грінченка як результат дослідження за темою «Портрет IT-фахівця XXI сторіччя»

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. <http://humantime.com.ua/blog/klyuchovi-printsipi-pozitivno-orintovanogo-doslidjennya-appreciative-inquiry-vid-profesora-ronalda-fraya-1>
2. Appreciative Inquiry: A Positive Approach to Building Cooperative Capacity, by Frank J. Barrett & Ronald E. Fry. Taos Institute Publications, December 2005. 128 p.

